

УДК 378.14:355.23

Віктор ШИНКАРУК,*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький***Андрій МЕЛЬНІКОВ,***кандидат педагогічних наук, Національна академія Державної
прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький*

ПОХОДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Нині однією з найважливіших проблем в умовах глобалізації суспільства є збереження й зміцнення здоров'я особистості, тому особливого суспільного значення набуває проблема організації здорового способу життя, формування культури здоров'я молодого покоління, адже здоров'я населення є значущою характеристикою розвитку будь-якої країни. У сучасних умовах соціальної нестабільності, підсилення динаміки життя та інших чинників конкурентоспроможною може бути лише фізично здорова, активна, соціально адаптована людина. З огляду на це, перед освітньою галуззю України ставляться підвищені вимоги з боку суспільства, держави й самого життя щодо пошуку нових підходів до організації навчально-виховного процесу, які б реалізовували валеологічну функцію й забезпечували створення оптимальних умов для духовного зростання особистості, повноцінної реалізації її психофізичних можливостей, збереження та зміцнення здоров'я.

© Шинкарук В., Мельніков А.

Ключові слова: *валеологічна компетентність, фізична підготовка, майбутній офіцер-прикордонник.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Здорова нація – це прерогатива будь-якої розвиненої держави, запорука її економічного та соціального розвитку. На жаль, за період незалежності стан здоров'я населення лише погіршувався. Це пояснюється цілим рядом обставин, серед яких наявні соціально-економічні проблеми (занепад фізичної культури і спорту, погіршення екологічного становища, зниження рівня медичного обслуговування тощо), обумовлені поступовим становленням самостійної держави та зниженням рівня моральності молодого покоління, що можна пояснити не досить чіткою стратегією в контексті патріотичного виховання молоді, недостатністю відповідних заходів у напрямку духовного зростання підростаючого покоління.

У Концепції неперервної валеологічної освіти в Україні справедливо зазначається, що саме відсутність у багатьох людей пріоритету здоров'я й недостатність вмотивованості вести здоровий спосіб життя як провідного чинника збереження й зміцнення здоров'я спричиняє низький рівень здоров'я українців не тільки на фізичному, але й на духовному, психічному та соціальному рівнях [1, с. 58–59].

У звіті про стан у сфері охорони здоров'я України вже в 2010 році чітко наголошувалось на тому, що останнім часом життя України офіційно характеризується складною медико-демографічною ситуацією та незадовільним станом здоров'я населення, а також вказувалось на непросту ситуацію, яка склалася в системі охорони здоров'я, успадкованої від радянського часу й фактично при багатьох намаганнях так і не адаптованої до сучасних вимог та суспільних потреб [2, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Як свідчить аналіз дисертаційних досліджень, монографій та наукових публікацій й досі майже недослідженими залишаються питання формування валеологічної компетентності військовослужбовців керівних ланок, зокрема майбутніх офіцерів-прикордонників.

Теоретичний аналіз наукової літератури говорить про те, що останнім часом у вітчизняній та науковій літературі приділяється достатня увага науковцями щодо валеологізації освітнього середовища в межах вищих навчальних закладів, здійснено ряд досліджень у контексті формування валеологічної компетентності (а саме: валеологічного саморозвитку, валеологічної культури та безпосередньо валеологічної компетентності). Переважно здійснені дослідження базуються виключно на удосконаленні фізичного виховання.

Значну роль у питанні формування валеологічної компетентності відводить С. Авчіннікова, Н. Грибок, О. Дорошенко, М. Гончаренко, М. Кошелева, О. Бондаренко та ін.

Досліджуючи стан наукового вивчення проблеми формування валеологічної компетентності у сучасній літературі, варто звернути увагу на інші наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Є. Александрова, Т. Белінської, О. Валіуліної, М. Гриньової, Н. Завидівської, Н. Зимівця, О. Омельченко, Т. Книш, Г. Кривошеевої, В. Магіна, В. Нестеренко, С. Лебедченко та ін.

Загальні аспекти щодо зміцнення та збереження здоров'я висвітлювались в навчальних посібниках Г. Апанасенко "Медицина валеологія", І. Брехман "Философско-методологические аспекты проблемы здоровья человека", Є. Булич "Валеологія. Теоретичні основи валеології", М. Гриньова "Методи навчання валеології".

З огляду на вищесказане, **метою статті** є вивчення походження проблеми формування валеологічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми у сфері охорони здоров'я не є головними у питанні стрімкого погіршення стану здоров'я мешканців України. Як відомо, здоров'я особистості лише на 8–10 % залежить від системи охорони здоров'я, на 15–20 % – від генетичного чинника, 20–25 % – від навколишнього середовища, й найбільше 50–55 % – від способу життя людини [3, с. 14–15]. Очевидно, й це ми нині можемо спостерігати, мода на здоровий спосіб життя майже відсутня у сучасній молоді. Вітчизняна дослідниця Н. Грибок зазначає, що нині однією з найважливіших проблем в умовах глоба-

лізації суспільства є збереження й зміцнення здоров'я особистості, тому, особливого суспільного значення набуває проблема організації здорового способу життя, формування культури здоров'я молодого покоління, адже здоров'я населення є значущою характеристикою розвитку будь-якої країни.

У сучасних умовах соціальної нестабільності, підсилення динаміки життя та інших чинників конкурентоспроможною може бути лише фізично здорова, активна, соціально адаптована людина. З огляду на це перед освітньою галуззю України ставляться підвищені вимоги з боку суспільства, держави й самого життя щодо пошуку нових підходів до організації навчально-виховного процесу, які б реалізовували здоров'язбережувальну функцію й забезпечували створення оптимальних умов для духовного зростання особистості, повноцінної реалізації її психофізичних можливостей, збереження та зміцнення здоров'я [4, с. 3].

Сьогодні майже ніхто не має сумніву в тому, що морально-духовний розвиток особистості був важливим для людства за всіх часів та епох. У наше сторіччя, коли інформаційно-енергетичний струм обрушується, як лавина, на людину, духовність особистості набуває першорядного значення. У свою чергу, вітчизняний науковець С. Роман наголошує, що у сучасних умовах духовної кризи стає зрозуміло, що людство здатне вижити, лише відтворивши і поставивши в центр свого існування систему абсолютних цінностей [5, с. 89].

Надзвичайно високий потенціал в контексті набуття особистістю валеологічної компетентності має нині система освіти. У Законі України "Про вищу освіту" зазначається, що нині серед основних завдань вищого навчального закладу є "формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватись в сучасних умовах" [6].

Про важливість пріоритетності завдань системи освіти у вихованні особистості в дусі відповідального ставлення до власного здо-

ров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності наголошується також і в Національній доктрині розвитку освіти, що має забезпечуватись, як позначається в документі, шляхом розвитку валеологічної освіти, повноцінного медичного обслуговування, оптимізації режиму навчально-вихованого процесу, створення екологічно сприятливого життєвого простору [7, с. 4].

На сучасному етапі розвитку Держприкордонслужби пріоритетною характеристикою професійного прикордонника виступає його компетентність, і в першу чергу валеологічна. Оскільки виховання та навчання майбутнього офіцера прикордонної служби здійснюється в різних напрямках, особлива увага має акцентуватись на необхідності формування валеологічної компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників ще з першого курсу.

Досліджуючи проблему формування валеологічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, необхідно звернути увагу на матеріали, що подаються в дисертації О. Дорошенка. У його роботі наводяться висновки симпозіуму “Ключові компетенції для Європи”, в яких зауважується на визначенні п'яти найнеобхідніших для європейців компетентностей: соціальних, спеціальних, когнітивних, соціально-інформаційних та комунікативних. Відмічається, що до соціальних компетентностей (які стоять на першому місці в зазначеній ієрархії) відноситься компетенція здоров'язбереження. І хоча дана компетенція й подається в структурі соціальної компетентності, як бачимо, європейці виносять здоров'язбережувальну компетенцію на перше місце. Крім того, доцільно звернути увагу, що здоров'язбережувальна компетенція розглядається європейцями як основа людського буття соціального, і не тільки біологічного, де основним є усвідомлення значущості здоров'я, здорового способу життя для усієї життєдіяльності людини [8]. Вище зазначене свідчить про те, що на даному етапі розвитку нашої країни взагалі, та освіти зокрема, під валеологічної компетентністю слід розуміти не тільки наявність знань та умінь зі збереження суто біологічних можливостей людини (соматичного здоров'я), а і духовної природи.

Доречно звернути увагу на міркування О. Дорошенко в контексті погляду на забезпечення процесу формування валеологічної компетентності як елемента системи професійного виховання, який являє собою процес розвитку валеологічних знань та умінь, особистісних якостей, соціального досвіду, результатом якого виступає готовність до особистісно та соціально значущої діяльності по відношенню до об'єктів реальної дійсності [8].

Ще одним досить близьким феноменом в рамках проблеми є культура здоров'я, дослідження якого останнім часом відбувається як на теренах України, так і за її межами. Так, вітчизняна вчена Л. Безугла, досліджуючи питання формування культури здоров'я зазначає, що досить важливою в контексті вирішення даного питання є організація самостійної роботи. З метою формування у майбутніх офіцерів-прикордонників культури здоров'я необхідно теоретично та практично підготувати їх до проведення оздоровчих заходів в майбутній професійній діяльності. Доцільним, на переконання авторки, є впровадження в навчально-виховний процес з фізичного виховання у вищих педагогічних навчальних закладах традиційних та нетрадиційних оздоровчих технологій, які у свою чергу мають рекреаційну, реабілітаційну та профілактичну спрямованість [9].

Як одну з найважливіших умов професійного становлення розглядає професійно-педагогічну культуру здоров'я слухачів вищих навчальних закладів О. Багнетова. На думку дослідниці, однією із значущих умов формування професійно-педагогічної культури здоров'я є створення на заняттях ситуацій успіху, необхідних для позитивного, особистісного та професійного росту. Саме такий підхід, на переконання вченої, сприятиме оволодінню слухачами сукупністю необхідних знань та мотивацією у контексті зміцнення й укріплення власного здоров'я, підготовці до побудови навчально-виховного процесу без шкоди для здоров'я майбутніх вихованців, що передбачає вміння педагога застосовувати здоров'язберігаючі технології у професійній діяльності [10].

Висновки. Наявні соціально-економічні проблеми, обумовлені поступовим становленням самостійної держави та зниженням рів-

ня моральності молодого покоління, що можна пояснити не досить чіткою стратегією в контексті патріотичного виховання молоді, недостатністю відповідних заходів у напрямку духовного зростання підрастаючого покоління, неабияк впливає на формування валеологічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Відсутність у багатьох людей пріоритету здоров'я й недостатність вмотивованості вести здоровий спосіб життя як провідного чинника збереження й зміцнення здоров'я спричиняє низький рівень здоров'я не тільки на фізичному, але й на духовному, психічному та соціальному рівнях.

У сучасних умовах соціальної нестабільності, підсилення динаміки життя та інших чинників конкурентоспроможною може бути лише фізично здорова, активна, соціально адаптована людина.

Виховання особистості в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності, має забезпечуватись шляхом розвитку валеологічної освіти, повноцінного медичного обслуговування, оптимізації режиму навчально-вихованого процесу, створення екологічно сприятливого життєвого простору. Є також необхідність впровадження в навчально-виховний процес з фізичного виховання у вищих педагогічних навчальних закладах традиційних та нетрадиційних оздоровчих технологій, які у свою чергу мають рекреаційну, реабілітаційну та профілактичну спрямованість.

На даному етапі розвитку нашої країни взагалі, та освіти зокрема, під валеологічною компетентністю слід розуміти не тільки наявність знань та умінь зі збереження суто біологічних можливостей людини (соматичного здоров'я), а і духовної природи.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Зважаючи на тему дослідження, важливо здійснити аналіз понять “валеологічна компетентність майбутнього офіцера-прикордонника”, “духовний розвиток особистості майбутнього офіцера-прикордонника”, обґрунтувати доцільність розгляду валеологічної компетентності через призму духовного зростання (розвитку) особистості майбутнього офіцера-прикордонника (керівника). Аналіз кожного із зазначених

вище понять дозволить нам наблизитись до визначення їх сутності у цілісному вигляді.

Список використаної літератури

1. Концепція неперервної валеологічної освіти в Україні // Шкільний курс “Валеологія” : Зб. матеріалів / Горашук В., Бойченко Т., Вадзюк Н. та ін. – К. : Освіта, 1994. – С. 5–19.
2. Підсумки діяльності у сфері охорони здоров'я України за перше півріччя 2010 року. – К. : МОЗ України, 2010 – 59 с.
3. Горашук В. П. Общая и педагогическая валеология в схемах и комментариях / Горашук В. П. – Луганск : ПП “Полиграфресурс”, 2010. – 246 с.
4. Грибок Н. М. Педагогічні умови формування культури здоров'я студентів спеціальної медичної групи : дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / Грибок Ніна Миколаївна. – Луганськ, 2013 – 266 с.
5. Роман С. В. Еколого-гуманістичні цінності в структурі шкільної хімічної освіти: теоретико-методологічний аспект : дис. док-ра пед. наук : 13.00.01 / Сергій Володимирович Роман. – Луганськ. – 2014. – 527 с.
6. Закон України Про вищу освіту.
7. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 // Освіта України. – 2002. – № 33 (квіт.). – С. 4 – 6.
8. Дорошенко А. Л. Педагогические условия формирования валеологической компетентности у студентов вуза : дисс. канд. пед. наук : 13.00.02 / Дорошенко Александр Лукьянович. – Кострома, 2008. – 181 с.
9. Безугла Л. І. Організація самостійної роботи з формування культури здоров'я студентів вищих педагогічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л. І. Безугла. – Луганськ, 2009. – 22 с.
10. Багнетова Е. А. Формирование профессионально-педагогической культуры здоровья студентов педагогического вуза : дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / Багнетова Елена Александровна. – Сургут, 2004. – 208 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук Багас О. П.

Шинкарук В. А., Мельников А. В. Происхождение проблемы формирования валеологической компетентности будущих офицеров-пограничников

В настоящее время одной из важнейших проблем в условиях глобализации общества является сохранение и укрепление здоровья личности, поэтому особого общественного значения приобретает проблема организации здорового образа жизни, формирование культуры здоровья молодого поколения, ведь здоровье населения является важной характеристикой развития любой страны.

В современных условиях социальной нестабильности, усиления динамики жизни и других факторов конкурентоспособной может быть только физически здоровый, активный, социально адаптированный человек. Учитывая это, перед образованием Украины предъявляются повышенные требования со стороны общества, государства и самой жизни по поиску новых подходов к организации учебно-воспитательного процесса, которые реализовывали бы валеологическую функцию и обеспечивали создание оптимальных условий для духовного роста личности, полноценной реализации ее психофизических возможностей, сохранения и укрепления здоровья.

Ключевые слова: *валеологическая компетентность, физическая подготовка, будущий офицер-пограничник.*

Shinkaruk V., Melnikov A. Origin of the Problem of Forming Valeological Competence of Future Officers-Border Guards

Currently, under the conditions of society globalization, one of the most important problems is the preservation and health promotion of the individual, therefore the problem of a healthy lifestyle, health culture development of the young generation becomes of utmost importance. As a matter of fact, the health of society is an important characteristic of the development of any country. A healthy nation is the prerogative of any developed state, a guarantee of its economic and social development.

In the current context of social instability, the strengthening of the life dynamics and other factors, only physically healthy, active, socially adapted person can be competitive. Unfortunately, during the period of independence, the state of public health has only worsened. This is due to a number of circumstances, among which there are socio-economic problems. In view of this, the educational sector of Ukraine faces with increased demands from

society, state and life itself in the search of new approaches as for the organization of educational process that would implement valeological function and ensure the creation of optimal conditions for the spiritual growth of the individual, the full realization of psychophysical opportunities to preserve and enhance health.

The existing socio-economic problems caused by the gradual formation of state independence and decrease in the level of morality of the younger generation, which can be explained by a rather unclear strategy in the context of patriotic education, lack of appropriate measures in the direction of spiritual growth of the younger generation – all of this have tremendous sway with the formation of valeological competence of future officers-border guards. The lack of health priorities and lack of motivation to lead a healthy lifestyle as a leading factor in preserving and improving health leads are the important reasons of low level of health not only on the physical but also on the spiritual, mental and social levels.

The education in a spirit of responsible attitude towards own health and health of others as the highest individual and social value should be ensured through the development of valeological education, full medical care, optimization of the educational process, creation of an environmentally friendly living space. There is also a need to introduce traditional and non-traditional health-improving technologies which have a recreational, rehabilitation and preventive orientation during the educational process of physical education in pedagogical high educational institutions. At this stage of development of our country in general and education in particular, we must mean by valeological competence not only the knowledge and abilities to preserve purely biological capabilities of a person (somatic health), but also the spiritual nature.

Keywords: *valeological competence, physical training, future officer-border guards.*